

Pogány Gábor

HATÁRTALAN MŰVÉSZET

NÉMETH JÁNOS 1934-ben született Zalaegerszezen. Az Iparművészeti Főiskolát 1958-ban végezte el Borsos Miklós és Gábor István tanítványaként. Tagja a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének, a Művészeti Alapnak és a Nemzetközi Kerámia Akadémiának. Kiállított Olaszországban, Franciaországban, Angliában, Németországban, Törökországban, Finnországban, Ausztriában, a Szovjetunióban, Jugoszláviában, Csehszlovákiában, az USA-ban, Kuwaitban, Szlovéniában.

Németh János művészetének teljesebb megértéséhez szükséges egy kevés kerámiatörténet is: Zalában született, zalai fazekas családból. A Dunántúl nyugati részének fazekassága művészileg és gazdaságilag is különleges jelentőségű volt egészen a huszadi század első feléig. A nyugat-zalai és dél-vasi fazekasság például alig használt mázat, díszítést, kivéve csak az ünnepi alkalmakra vagy célokra, például lakodalomra vagy a céh asztalára készített edényeknél. Sokhelyütt az agyag erősen vasas volt, így a kerámia jellegzetesen vörösre égett. Ezek a formajegyek szinte természetesen épültek Németh János munkáiba, már egész fiatalon. Gyermekkorában megismerte az agyagművesség fortélyait a családi műhelyben. Ennek a vidéknek a családi műhelyei az egész dél-dunántúli területet bejárták termékeikkel, és az egyes területek eltérő igényei szerint különböző formájú edényeket készítenek, igen változatos formakincsrel. Ezt a sokoldalúságot is megörökölte Németh János az ősöktől, akik közül például nagyapja a néprajzi gyűjtőúton lévő Malonyai Dezső vendéglátója és adatközlője volt, egész Dunántúlon és a határon túl is tisztelt és keresett kályhagyáros, amely az agyagfeldolgozásnak a fazekasságnál sokoldalúbb, iparszerűbb része.

Ezzel az indíttatással került az Iparművészeti Főiskolára, ahol Borsos Miklós és Gábor István irányításával tanult. Ez a két mester úgy hatott rá, hogy a megtanult szakmai biztonsághoz még nagyobb erőt kapott a hagyományok folytatására. A hagyományok azonban valami egészen újat inspiráltak Németh Jánosnál. Talán a

hagyomány folytatásának és az új iránti fogékonyságnak egy hasonló egyénisége lehetett az agyagművészetben Luca della Robbia, aki a majolika-technológiát a reneszánsz művészet élvonalába vitte...

Németh János alkotótevékenységét lényegében meghatározza ez a két forrás, az ősöktől örökölt és a mesterektől tanult tudás. Alkotómódszerének ábécéjét régi fazekasok módszerei, fogásai és bizonyos formai leleményei teszik, de az ábécéből saját mondanivalót fogalmaz meg. A magas tűzű samottos agyag alakítása is már más korongolási és mintázási metódust kíván. Amikor „használati” tárgyat készít, mondjuk egy korsót, vagy butellát, akkor is más és több lesz az eredmény, a korsó vagy butella sajátos kultusztárggyá, önmaga fölmagasztosult jelképévé válik, a régi fazekas forma plátóni fogalommá lesz. Hiszen kinek is lenne bátorsága egy Németh-butellába pálinkát önteni? Viszont: milyen érzés lehet évekig érlelt finom szilvapálinkát Németh butellából inni? Nem is eldönthető, hogy ezek az „edények” használati eszközök-e vagy autonóm műalkotások, mert hiszen magukban hordják azt a szellemet, ami Németh János munkáinak lényege. Ennek a szellemnek a kiteljesedését a szobrokon és a domborműveken láthatjuk. Németh János az „ábrázoló” műveit is a klasszikus fazekas technika munkafogásaival készíti elő. A szobrok törzsét, karját, fejét fazekaskorongon készült alaptestekből mintázza, s ez a formaalakítás határozza meg a részleteket is. Az agyag felületének alakításánál éppoly magától értetődő természetességgel veszi igénybe a fésű fogazatát, ahogy azt a régi gelencsések edénydekorálásánál is látni lehet. A plasztikai formákat, bármi legyen az - oroszán körme, pásztor kalapja, Poszeidón szigonya -, az agyagosság alapformájává redukálja és abból teljesíti ki. A kiteljesítés úgy értendő, hogy noha geometriai - kerámiai alapformákból oldja meg, azt anatómiailag is hitelesnek látjuk, akkor is amikor az agyag tömörsége, robosztussága felülvezérli a természetes érzékenységet. A **Pihenő férfi** karja, bár „agyagcső”-ből készült, redukált, de mégis érzékletes formáját adja a térdre fektetett alkar-

nak. Ujjai agyaghurkák, de néhány finom alakító mozdulattal még gesztust is hordoznak.

A test- tömeg- térformázásnál mindig az agyagművesség ősi törvényszerűségeinek engedelmessé válik, és csak a részletek kidolgozásánál engedi magát át a szobrászi finomságoknak. Teszi ezt azzal a tudattal, hogy láttatja is a nézővel, hogy valójában „agyagból minden meg lehet csinálni”, annyira engedelmes, képlékeny nyersanyag, ám igazából az uralja, aki tiszteli a törvényeit. A felület alakításánál is figyelembe veszi ezeket. A samottos massa dekoratívabb és egyben expresszívabb látványú fényes máz nélkül, eredeti természetességében. Ám éppúgy megkíván némi felületkezelést, patinázást, mint a szoborrá öntött bronz. Az alacsonyabb olvadásfokú, vastartalmú anyag, engóbszerűen mázként alkalmazkodva, némi vasoxidos felületkezeléssel, a természetes és égetett sziena és umbra csodálatosan finom átmeneteit varázsolja a samott felületére, olyan gazdagsággal, amit csak százados bronzszobrok láthatunk. Ez a sok technikai szépség, finomság azonban csak eszköz, nem több, mint az ecset meg a tubus a festő kezében.

Németh János figurális művészetét azzal az önellentmondással lehetne jellemezni: modern ősiség. Ez technikailag is igaz, a főntebb elmondottak szerint: de formaképzésre és eszmeiségére is. Formaképzése tulajdonképpen a szintetikus kubizmus gyakorlati megvalósítása, mert hiszen mit is csinál? Mértani testeket hoz létre agyagból a fazekaskorongon és mintázóasztalon; hengert, kúpot, gömböt, sík lapot és ebből építi föl alakjait, éppúgy, mint *Juan Gris* vagy *Archipenko*. A fölépítésnél viszont a tisztán geometrikus formákon túllép, formai és tartalmi attribútumokkal látja el, jelképekké, eszmei alakokká változtatja.

1995-ben Németh János egy domborművet készített az egykori zalaegerszegi ispotály falára, amely természetesen, mert mi is legyen egy régi kórház falán, Szent **Rókust** ábrázolja. A szentet a középkori pestisápolók viseletében látjuk, lába mellett a kutya, aki gazdájának asztaláról táplálta a pestisben szenvedő erdőbe meghalni kivonult Rókust. Németh János nagy szeretettel mintázta meg ezt a kutyát. Nem csak a szent attribútumaként került a domborműre, hanem az ember-állat kapcsolat jeléül. Ez a kutya magába sűríti mindazt, amit Németh János

tud s érez eme háziállat iránt: elhagyott, kiveret, kóbor jószágoknak látszik, aki még ilyen esendően is csak a választott gazda iránti szeretetnek és kötelességnek él.

Az állatok fontos szerepet játszanak Németh János munkásságában. Egy egészen korai **Kecskebakja** már az Iparművészeti Múzeumba került. A kecskét, úgy vélem, a bölcsesség és derű szimbólumának tekinti a művész; érdemes megnézni ezeknek a jószágoknak a szemét. A **Vaddisznó** inkább formájával és hangulatával ragadja meg, szinte a hangját is hallani véljük, a samott képmást nézve. Az **Oroszlán** is többször foglalkoztatta Németh Jánost. Van, amelyik a középkori vagy reneszánsz címerállatokkal rokon, van amellyel a lustaságot, van amellyel a méltóságot akarta megragadni. Németh János állatfigurái elsősorban azonban jellemek, mindnek önálló egyénisége van, szinte személyes ismeretséget föltételez. De minden figurájával ki tudja alakítani a néző a saját személyes kapcsolatát. **Aktjaival** például, amelyek előszörre személytelennek tűnnek. Aztán tovább nézegetve őket fölfedezzük személyiségüket. Az egyik kis bugyuta dundi, a másik huncut, a harmadikon valami szomorkás bölcsességet látunk. A leánytestek mintázásánál egészen megváltozik kezében az agyag: lágy lesz, puha és mégis feszes, mint a fiatal lányok bőrének a tapintása.

Az anyag, amit használ, fagyálló, alkalmas szabadtéri elhelyezésre. 1960 óta mintegy harminc köztéri munkája készült, szülővárosától egészen Ausztráliáig található. Van ezek közül kettő, ahol a görög mitológiából vette a témát. Díszkút volt a feladat, s „vizes” plasztikát választott: az egyikken egy sellő, a másikon a tenger istene Poszeidón, háromágú szigonyával. Ahogy a téma átfarmálódott a művész kezein, úgy kapott még valami többlettartalmat: Németh Jánostól elfogadjuk, hogy a halfarkú leány és a szigonyos öregúr a magyar népmesékből került a kútra.

Németh János minden munkájának közös eleme, hogy személyesen érinti meg a nézőt. Nem lehet közömbösen elmenni mellettük, mert megszólítanak, magukhoz hívnak s látványuk olyan gondolkodási folyamatot indítanak be, ahol már a legbelső személyes énemmel kommunikálnak.